

УДК 327.56:351.86(4)

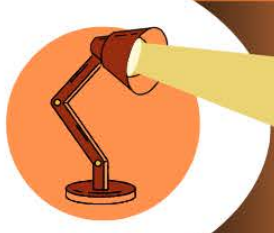
[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12\(22\)-705-715](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-705-715)

Вольська Олена Михайлівна доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування, Херсонський національний технічний університет, м. Хмельницький, <https://orcid.org/0000-0001-5047-4579>

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Анотація. У статті досліджено європейські підходи до формування державної політики національної безпеки в умовах сучасних глобальних і регіональних викликів, що характеризуються зростанням складності та взаємопов'язаності безпекових загроз. Обґрунтовано, що трансформація безпекового середовища, зумовлена гібридними загрозами, збройними конфліктами, кібератаками, енергетичною та інформаційною нестабільністю, міграційними процесами та соціально-економічними кризами, вимагає переходу від традиційної оборонно-військової моделі безпеки до комплексної, міжсекторальної та людиноцентричної державної політики. Проаналізовано ключові принципи європейської моделі національної безпеки, зокрема комплексний і превентивний підходи, інституційну узгодженість стратегічних рішень, розвиток механізмів стратегічного прогнозування та оцінки ризиків, посилення суспільної резильєнтності, демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони, а також інтеграцію наднаціонального та національного рівнів управління безпекою. Особливу увагу приділено ролі людиноцентричного виміру безпеки, захисту прав і свобод громадян, інформаційній та кібербезпеці, а також участі громадянського суспільства у формуванні та реалізації безпекової політики. На основі узагальнення європейського досвіду сформульовано напрями державної політики національної безпеки України, спрямовані на інституціоналізацію превентивної моделі безпеки, запровадження комплексного міжсекторального підходу до формування безпекової політики, посилення міжвідомчої координації, інтеграція людиноцентричного підходу в державну політику національної безпеки, розвиток кібер- та інформаційної безпеки відповідно до стандартів ЄС, забезпечення демократичного цивільного контролю та підзвітності сектору безпеки, розвиток стратегічного планування та гармонізацію національної безпекової політики зі стандартами Європейського Союзу. Зроблено висновок, що адаптація європейських підходів з урахуванням українських безпекових реалій сприятиме підвищенню стійкості держави, ефективності публічного управління у сфері національної безпеки та поглибленню інтеграції України до європейського безпекового простору.

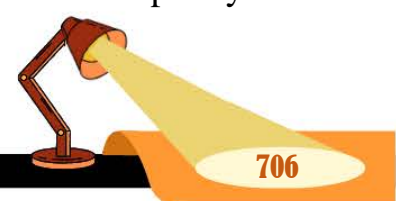
Ключові слова: державна політика, публічне управління, національна безпека, Європейський Союз, гібридні загрози, трансформація, євроінтеграція, сектор безпеки, публічна політика.

Volska Olena Doctor of Science in Public Administration, Professor, Professor of the Department of Public Administration and Local Self-Government, Kherson National Technical University, Khmelnytskyi, <https://orcid.org/0000-0001-5047-4579>

EUROPEAN APPROACHES TO SHAPING STATE NATIONAL SECURITY POLICY: LESSONS FOR UKRAINE

Abstract. The article examines European approaches to shaping state national security policy in the context of contemporary global and regional challenges characterized by increasing complexity and interdependence of security threats. It substantiates that the transformation of the security environment driven by hybrid threats, armed conflicts, cyberattacks, energy and information instability, migration processes, and socio-economic crises necessitates a shift from a traditional defense-military model of security toward a comprehensive, cross-sectoral, and human-centered state policy. The study analyzes the key principles of the European model of national security, including comprehensive and preventive approaches, institutional coherence of strategic decisions, the development of mechanisms for strategic foresight and risk assessment, strengthening societal resilience, democratic civilian control over the security and defense sector, and the integration of supranational and national levels of security governance. Particular attention is paid to the human-centered dimension of security, the protection of citizens' rights and freedoms, information and cybersecurity, as well as the participation of civil society in shaping and implementing security policy. Based on the synthesis of European experience, the article formulates directions for Ukraine's state national security policy aimed at institutionalizing a preventive security model, introducing a comprehensive cross-sectoral approach to security policy formation, strengthening interagency coordination, integrating a human-centered approach into national security policy, developing cyber and information security in line with EU standards, ensuring democratic civilian control and accountability of the security sector, advancing strategic planning, and harmonizing national security policy with European Union standards. It is concluded that adapting European approaches with due regard to Ukraine's security realities will contribute to enhancing state resilience, improving the effectiveness of public governance in the field of national security, and deepening Ukraine's integration into the European security space.

Keywords: state policy, public administration, national security, European Union, hybrid threats, transformation, European integration, security sector, public policy.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку міжнародних відносин характеризується глибокими трансформаціями системи глобальної та регіональної безпеки, зумовленими поєднанням традиційних і нетрадиційних загроз. Воєнні конфлікти, гібридна агресія, кібератаки, терористична діяльність, енергетична та інформаційна безпека, міграційні кризи, пандемії, кліматичні зміни та економічна нестабільність істотно ускладнюють процес формування та реалізації ефективної державної політики національної безпеки. У цих умовах національна безпека перестає бути виключно військово-оборонною категорією та набуває комплексного, міжсекторального характеру, що потребує інтеграції політичних, економічних, соціальних, інформаційних і правових інструментів державного управління.

Для України питання національної безпеки має особливу, екзистенційну вагу. Повномасштабна збройна агресія росії не лише зруйнувала усталені уявлення про архітектуру європейської безпеки, а й актуалізувала необхідність глибокого переосмислення підходів до формування державної політики у сфері захисту суверенітету, територіальної цілісності та стійкості держави. Водночас воєнний стан, масштабні внутрішні та зовнішні міграційні процеси, економічні втрати й трансформація системи публічного управління зумовлюють потребу у стратегічно вивірених, адаптивній та інституційно спроможній моделі політики національної безпеки.

У цьому контексті особливого значення набуває вивчення європейського досвіду формування та реалізації державної політики національної безпеки. Країни Європейського Союзу впродовж останніх десятиліть пройшли складний шлях трансформації безпекових підходів — від традиційної оборонної парадигми до концепції комплексної безпеки, що ґрунтується на принципах превентивності, міжвідомчої координації, цивільного контролю, верховенства права та демократичної підзвітності. Важливу роль у цьому процесі відіграє розвиток спільної безпекової та оборонної політики ЄС, а також інтеграція національних стратегій безпеки з наднаціональними механізмами реагування на загрози.

Європейські підходи до національної безпеки характеризуються акцентом на інституційну стійкість держави, захист критичної інфраструктури, інформаційну та кібербезпеку, стратегічні комунікації, управління ризиками та кризами, а також активну участь громадянського суспільства у формуванні безпекової політики. Важливим є й те, що європейська модель безпеки базується на поєднанні жорстких і м'яких інструментів впливу, що дозволяє ефективно реагувати на гібридні загрози та асиметричні виклики сучасності. Для України, яка перебуває на шляху європейської інтеграції та водночас веде боротьбу за власне виживання, адаптація європейських підходів до формування державної політики національної безпеки є не лише питанням запозичення кращих практик, а й стратегічною необхідністю. Йдеться про інституційну гармонізацію

безпекової політики з нормами та стандартами ЄС, посилення спроможності органів публічної влади, удосконалення механізмів стратегічного планування, міжвідомчої взаємодії та демократичного цивільного контролю над сектором безпеки й оборони.

Водночас імплементація європейського досвіду потребує критичного осмислення з урахуванням національних особливостей України, її воєнного досвіду, соціально-економічних ресурсів і стану інституційного розвитку. Без прямого механічного копіювання моделей, а через адаптацію та контекстуалізацію, європейські підходи можуть стати основою для формування стійкої, результативної та орієнтованої на майбутнє державної політики національної безпеки України. З огляду на зазначене, актуальним є наукове дослідження європейських підходів до формування державної політики національної безпеки з метою визначення можливостей їх використання у вітчизняній практиці публічного управління та вироблення рекомендацій щодо посилення безпекової спроможності української держави в умовах сучасних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування та реалізації державної політики національної безпеки в умовах сучасних викликів є предметом активних наукових дискусій як у вітчизняному, так і в європейському науковому просторі. Значна кількість досліджень зосереджена на питаннях інституційного забезпечення безпеки, стратегічного планування, ролі міжнародних організацій та імплементації європейських стандартів у національні безпекові системи.

У працях А. Л. Помази-Пономаренко національна безпека розглядається як комплексне міжсекторальне явище, що потребує узгодженості стратегічних документів, чіткого визначення суб'єктів, загроз, механізмів реалізації та ресурсного забезпечення. Авторка наголошує на необхідності переходу від декларативних підходів до функціонально орієнтованих стратегій безпеки, особливо в частині громадської безпеки та цивільного захисту, що є співзвучним із європейською практикою стратегічного управління безпекою [1]

У спільних дослідженнях А. Л. Помази-Пономаренко та Д. В. Тарадуда обґрунтовано потребу оновлення стратегічних підходів до забезпечення громадської безпеки в Україні з урахуванням сценарного планування та принципів стійкості, що широко застосовуються в Європейському Союзі [2]. Автори підкреслюють важливість адаптації європейських моделей кризового менеджменту та цивільного захисту до умов воєнного стану та післявоєнного відновлення

Низка публікацій досліджують питання співпраці України з Європоллом, НАТО, ОБСЄ, а також застосування міжнародних санкцій як інструменту забезпечення національної та міжнародної безпеки. Такі підходи відображають європейську модель «мережевої безпеки», що базується на багаторівневій взаємодії державних та наддержавних акторів [3-6].

Важливим напрямом сучасних досліджень є інтеграція прав людини та гендерного виміру у державну політику національної безпеки. У працях, присвячених імплементації Стамбульської конвенції та захисту осіб, постраждалих від гендерно зумовленого насильства, наголошується на тому, що безпека в європейському розумінні виходить за межі суто військових аспектів і охоплює соціальну, правову та гуманітарну складові [7-9]

Разом із тим аналіз наукових публікацій свідчить, що, попри значну кількість досліджень, недостатньо систематизованими залишаються питання комплексного використання європейського досвіду формування державної політики національної безпеки з урахуванням українських реалій, особливо в частині стратегічної узгодженості, міжсекторальної взаємодії та інституційної стійкості в умовах гібридних загроз і війни. Саме це зумовлює актуальність подальших наукових пошуків у напрямі узагальнення європейських підходів до формування державної політики національної безпеки та визначення можливостей їх адаптації для України.

Мета дослідження полягає у застосуванні європейських підходів для удосконалення системи державної політики національної безпеки України з урахуванням умов воєнного стану та повоєнного відновлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна система національної безпеки держав членів Європейського Союзу формується в умовах комплексних і багатовимірних викликів, серед яких ключове місце займають гібридні загрози, збройні конфлікти поблизу кордонів ЄС, кіберзагрози, тероризм, енергетична нестабільність, масові міграційні процеси та інформаційні війни. У відповідь на ці виклики Європейський Союз поступово сформував цілісну модель безпекової політики, що поєднує наднаціональний рівень стратегічного планування з національними механізмами реалізації.

Концептуальною основою європейської політики безпеки виступає комплексний підхід, який передбачає інтеграцію військових, політичних, економічних, правових, гуманітарних та інформаційних інструментів реагування на загрози. Цей підхід закріплений у Глобальній стратегії ЄС з питань зовнішньої та безпекової політики [10], де наголошується на необхідності поєднання внутрішньої та зовнішньої безпеки, а також тісної взаємодії між державами-членами. У межах спільної безпекової політики держави-члени реалізують спільні місії та операції, спрямовані на кризове врегулювання, стабілізацію конфліктних регіонів, протидію тероризму та зміцнення обороноздатності партнерських країн. Такий формат співпраці дозволяє поєднати національні ресурси з колективними можливостями Європейського Союзу, підвищуючи загальну ефективність безпекової політики.

Особливе значення в європейській моделі безпеки має кібербезпека та захист інформаційного простору. ЄС розглядає кіберпростір як повноцінний вимір безпеки поряд із суходолом, морем, повітрям і космосом. У цьому кон-

тексті розроблено низку стратегічних документів та регуляторних актів, спрямованих на підвищення рівня кіберстійкості держав-членів, захист критичної інформаційної інфраструктури та протидію дезінформаційним кампаніям. Для України цей досвід є надзвичайно важливим з огляду на системні кібератаки та інформаційні операції, що супроводжують воєнну агресію.

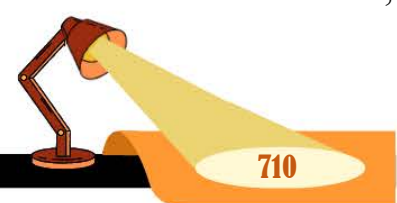
Не менш значущим елементом є енергетична безпека, яка в європейському підході тісно пов'язана з національною та колективною безпекою. Після енергетичних криз останніх років ЄС активізував політику диверсифікації джерел постачання енергоресурсів, розвитку відновлюваної енергетики та зменшення залежності від зовнішніх постачальників. Такий підхід дозволяє не лише підвищити економічну стійкість держав, але й знизити вразливість до політичного та економічного тиску з боку третіх країн.

Європейський Союз також послідовно розвиває людиноцентричний вимір безпеки, в межах якого захист прав і свобод людини, соціальна стабільність та інклюзивність розглядаються як необхідні умови довгострокової безпеки. Політика у сфері міграції, соціальної інтеграції та захисту вразливих груп спрямована на мінімізацію внутрішніх ризиків дестабілізації та запобігання радикалізації. Для України цей підхід актуальний у контексті внутрішнього переміщення населення, соціальної адаптації ветеранів та постраждалих від війни.

Важливою складовою європейської моделі безпеки є превентивний характер політики, орієнтований не лише на реагування на вже існуючі загрози, але й на їх раннє виявлення та нейтралізацію. З цією метою в ЄС активно розвиваються механізми стратегічного прогнозування, оцінки ризиків та сценарного аналізу, зокрема в межах діяльності Європейської служби зовнішніх дій [11] та Європейського агентства з питань оборони [12].

Окрему увагу Європейський Союз приділяє стійкості держав і суспільств як ключовому чиннику національної та колективної безпеки. Під стійкістю розуміється здатність політичних інститутів, економіки, критичної інфраструктури та громадянського суспільства протистояти кризам і швидко відновлюватися після них. Саме цей підхід є особливо релевантним для України в умовах тривалої збройної агресії та постійних гібридних впливів [13]. Європейський досвід демонструє також важливість демократичного цивільного контролю над сектором безпеки, прозорості ухвалення рішень та залучення громадянського суспільства до формування безпекової політики [14]. У багатьох державах ЄС національні стратегії безпеки розробляються із залученням експертного середовища, науковців та аналітичних центрів, що підвищує якість управлінських рішень і рівень суспільної довіри [15].

Узагальнюючи, можна стверджувати, що європейські підходи до формування державної політики національної безпеки ґрунтуються на принципах комплексності, превентивності, інституційної узгодженості та демократичної

легітимності. Для України використання цього досвіду означає необхідність подальшої трансформації системи національної безпеки в напрямі посилення стратегічного планування, розвитку міжвідомчої взаємодії, підвищення стійкості суспільства та інтеграції до спільного європейського безпекового простору. Саме такий підхід здатен забезпечити ефективне реагування на сучасні та майбутні виклики національній безпеці держави.

Для України європейські підходи до формування державної політики національної безпеки мають не лише теоретичне, а й практичне значення. Їх адаптація передбачає перехід від реактивної моделі безпеки до системної, превентивної та людиноцентричної політики, інтеграцію національної системи безпеки до євроатлантичного безпекового простору, а також інституційне зміцнення сектору безпеки і оборони відповідно до стандартів ЄС. В зв'язку з цим можемо сформулювати напрями державної політики національної безпеки України з урахуванням європейського досвіду:

інституціоналізація превентивної моделі національної безпеки: органам державної влади доцільно забезпечити перехід від переважно реактивного реагування на загрози до системної превентивної політики національної безпеки. Це передбачає розвиток механізмів стратегічного прогнозування, оцінки ризиків і сценарного планування, а також інтеграцію цих інструментів у систему стратегічних документів у сфері безпеки та оборони;

запровадження комплексного міжсекторального підходу до формування безпекової політики: з урахуванням європейської практики державна політика національної безпеки України має реалізовуватися як міжсекторальна, що поєднує військові, економічні, енергетичні, інформаційні, соціальні та гуманітарні компоненти. Відповідні органи виконавчої влади повинні забезпечити узгодженість безпекових заходів у різних галузях державної політики;

посилення міжвідомчої координації у секторі безпеки і оборони: рекомендовано вдосконалити механізми координації між суб'єктами сектору безпеки і оборони, центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Європейський досвід підтверджує ефективність багаторівневої системи управління безпекою, що забезпечує оперативність прийняття рішень і їх узгодженість на всіх рівнях;

інтеграція людиноцентричного підходу в державну політику національної безпеки: органам влади доцільно розглядати безпеку людини, захист прав і свобод громадян та соціальну стабільність як ключові елементи національної безпеки. Це передбачає включення соціальних, гуманітарних та психологічних аспектів у безпекові стратегії, зокрема в умовах воєнного стану та післявоєнної трансформації;

формування та зміцнення суспільної резильєнтності: рекомендовано зосередити державну політику на підвищенні стійкості суспільства до гібридних загроз, кризових ситуацій та інформаційних впливів. Зокрема, йдеться про захист

критичної інфраструктури, розвиток стратегічних комунікацій, протидію дезінформації та підвищення рівня безпекової культури населення;

розвиток кібер- та інформаційної безпеки відповідно до стандартів ЄС: органам державної влади доцільно активізувати імплементацію європейських стандартів у сфері кібербезпеки, захисту інформаційних систем і протидії інформаційним операціям. Особливу увагу слід приділяти захисту державних інформаційних ресурсів та критично важливих цифрових інфраструктур;

забезпечення демократичного цивільного контролю та підзвітності сектору безпеки: європейський досвід свідчить про необхідність посилення парламентського, громадського та експертного контролю за діяльністю суб'єктів сектору безпеки і оборони. Для України це означає розвиток прозорих механізмів ухвалення рішень, підзвітності та дотримання принципів верховенства права;

гармонізація національної безпекової політики зі стандартами Європейського Союзу: рекомендовано забезпечити подальшу адаптацію законодавства, стратегічних документів та інституційних практик України до європейських безпекових стандартів. Це створює передумови для поглиблення співпраці з ЄС, зміцнення колективної безпеки та інтеграції України до європейського безпекового простору.

Висновки. Проведений аналіз засвідчив, що сучасна система державної політики національної безпеки в державах-членах Європейського Союзу формується на основі комплексного, багаторівневого та превентивного підходу, який поєднує політичні, оборонні, економічні, правові, інформаційні та гуманітарні інструменти реагування на сучасні загрози. Європейська модель безпеки характеризується високим рівнем інституційної узгодженості, стратегічного планування та орієнтацією на довгострокову стійкість держав і суспільств.

Встановлено, що ключовими елементами європейських підходів є раннє виявлення загроз, розвиток механізмів стратегічного прогнозування, зміцнення резильєнтності критичної інфраструктури та інформаційного простору, а також забезпечення демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони. Особливе значення у формуванні політики національної безпеки ЄС має людиноцентричний підхід, відповідно до якого захист прав і свобод людини, соціальна згуртованість та довіра громадян розглядаються як фундаментальні складові безпекової стабільності.

Досвід Європейського Союзу демонструє, що ефективна політика національної безпеки неможлива без тісної взаємодії між наднаціональними та національними інституціями, активної участі громадянського суспільства, науково-експертного середовища та соціальних партнерів. Така модель сприяє підвищенню адаптивності держав до гібридних загроз, кризових ситуацій і трансформацій глобального безпекового середовища. Для України європейські підходи мають важливе практичне значення в умовах збройної агресії та післявоєнного відновлення. Їх адаптація передбачає перехід від переважно

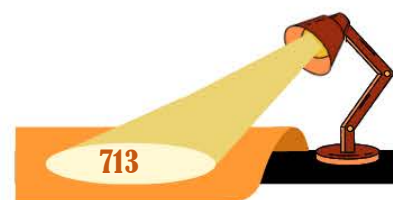

реактивної моделі безпеки до системної, превентивної та інституційно збалансованої політики, посилення міжвідомчої координації, розвитку стратегічного планування та інтеграції людиноцентричних принципів у державну політику національної безпеки.

У підсумку можна констатувати, що імплементація європейського досвіду з урахуванням національних особливостей та безпекових реалій України здатна забезпечити підвищення ефективності державної політики національної безпеки, зміцнення стійкості держави та суспільства, а також створити інституційні передумови для повноцінної інтеграції України до європейського безпекового простору.

Література:

1. Помаза-Пономаренко А.Л. Стратегія як засіб стабільного розвитку України. *International scientific journal*. 2015. № 7. С. 12-15.
2. Помаза-Пономаренко А. Л., Тарадуда Д. В. Стратегічні напрямки забезпечення громадської безпеки та цивільного захисту в Україні. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 21 бер. 2025 р.) ; у 2-х ч. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. Ч. І. С.400-402
3. Бойчук Д. С., Гроза Д. В. Міграційні кризи як виклики безпеці ЄС: історія розвитку та сьогодення. *Право та інновації*. 2023. № 1 (41). С. 96–104
4. Гроза Д.В. Окремі аспекти інформаційної безпеки ЄС. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. 12. С. 484-489 DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-12/120>
5. Перспективи формування нової європейської системи безпеки та місце в ній України: аналіт. доп. / [Александров О., Веселовський А., Каракуц О., Кононенко К., Орлик В., Паламарчук М., Ярмоленко В.] ; за ред. О. Александрова, М. Паламарчука. – Київ : НІСД, 2025. – 45 с. – Ел. наук. видання. – <https://doi.org/10.53679/NISSanalytrep.2025.11>
6. Копійка М. В. Стратегічні ризики інформаційної безпеки європейських країн. *Міжнародні та політичні дослідження*. 2019. Вип. 32. С. 85-102. DOI: <http://dx.doi.org/10.18524/2304-1439.2019.32.173847>
7. Людина, суспільство, держава: гендерний вимір : кол. монографія / за заг. ред.: К. Б. Левченко, І. М. Сопілко ; Нац. авіац. ун-т ; ГО «Ла СтрадаУкраїна». Київ; Одеса : Фенікс, 2024. 324 с.
8. Форми прояву гендерно зумовленого насильства в цифровому просторі URL: <https://jurfem.com.ua/formy-hzn-zufr-pr/>
9. Перунова О. Аналіз проявів гендерно зумовленого насильства в національній поліції України. *Адміністративне право і процес*. 2021. № 6. С. 123-127. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.6.20>
10. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf
11. Integrated Approach to External Conflicts and Crises URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/integrated-approach-external-conflicts-and-crises_en
12. Спільно інвестувати більше в оборону Європи URL: <https://eda.europa.eu/home>
13. Кобець Ю., Голуб'як Н. Оборонна та безпекова політика Європейського Союзу: суперечності трансформації. *Грані. Політологія*. 2023 Том 26. № 5. С. 19-25 DOI: <https://doi.org/10.15421/172396>

14. A new internal security strategy for the European Union URL; https://institutdelors.eu/content/uploads/2025/06/PB_250408_Politique_europeenne_securite_interieur_Mafart_EN.pdf

15. Casolari F. Supranational Security and National Security in Light of the EU Strategic Autonomy Doctrine: The EU-Member States Security Nexus Revisited *European Foreign Affairs Review*. 2023. Volume 28. Issue 4 . pp. 323 – 340 <https://doi.org/10.54648/eerr2023025>

References:

1. Pomaza-Ponomarenko A.L. (2015). Strategy as a means of stable development of Ukraine [Stratehiya yak zasib stabil'noho rozvytku Ukrayiny]. *International scientific journal*. 7, 12–15. [in Ukrainian].

2. Pomaza-Ponomarenko A. L., Taraduda D. V. (2025) Stratehichni napriamky zabezpechennia hromadskoi bezpeky ta tsyvilnoho zakhystu v Ukrainy [Strategic directions for ensuring public safety and civil protection in Ukraine]. Mizhnarodna ta natsionalna bezpeka: teoretychni i prykladni aspekty : materialy IKh Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Dnipro, 21 ber. 2025 r.) ; u 2-kh ch. Dnipro : Dniprov. derzh. un-t vnutr. sprav, 2025. Ch. I. S.400-402 [in Ukrainian].

3. Boichuk D. S., Hroza D. V. (2023) Mihratsiini kryzy yak vyklyky bezpetsi YeS: istoriia rozvytku ta sohodennia [Migration crises as challenges to EU security: history of development and present day]. *Pravo ta innovatsii*. 2023. № 1 (41). S. 96–104 [in Ukrainian].

4. Hroza D.V. (2023) Jkremi aspekty informatsiinoi bezpeky YeS. [Certain aspects of EU information security] *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2023. 12. C. 484-489 DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-12/120> [in Ukrainian].

5. Perspektyvy formuvannia novoi yevropeiskoi systemy bezpeky ta mistse v nii Ukrainy [Prospects for the formation of a new European security system and Ukraine's place in it]: analit. dop./ [Aleksandrov O., Veselovskyi A., Karakuts O., Kononenko K., Orlyk V., Palamarchuk M., Yarmolenko V.] ; za red. O. Aleksandrova, M. Palamarchuka. – Kyiv : NISD, 2025. – 45 s. – El. nauk. vydannia. – <https://doi.org/10.53679/NISSanalytrep.2025.11> [in Ukrainian].

6. Kopiika M. V. (2019) Stratehichni ryzyky informatsiinoi bezpeky yevropeiskykh krain [Strategic risks of information security of European countries.]. *Mizhnarodni ta politychni doslidzhennia*. 2019. Vyp. 32. S. 85-102. DOI: <http://dx.doi.org/10.18524/2304-1439.2019.32.173847> [in Ukrainian].

7. Liudyna, suspilstvo, derzhava: gendernyi vymir [Man, society, state: gender dimension]: kol. monohrafiia / za zah. red.: K. B. Levchenko, I. M. Sopilko ; Nats. aviats. un-t ; HO «La StradaUkraina». Kyiv; Odesa : Feniks, 2024. 324 s. [in Ukrainian].

8. Formy proiavu henderno zumovlenoho nasylstva v tsyfrovomu prostori [Forms of gender-based violence in digital space] URL: <https://jurfem.com.ua/formy-hzn-zufr-pr/> [in Ukrainian].

9. Perunova O. (2021) Analiz proiaviv henderno zumovlenoho nasylstva v natsionalnii politsii Ukrainy [Analysis of manifestations of gender-based violence in the National Police of Ukraine]. *Administratyvne prava i protses*. 2021. № 6. S. 123-127. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.6.20> [in Ukrainian].

10. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf [in English]

11. Integrated Approach to External Conflicts and Crises URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/integrated-approach-external-conflicts-and-crises_en [in English]

12. Spilno investuvaty bilshе v oboronu Yevropy [Investing more together in Europe's defense] URL: <https://eda.europa.eu/home> [in Ukrainian].

13. Kobets Yu., Holubiak N. (2023) Oboronna ta bezpekova polityka Yevropeiskoho Soiuzu: superechnosti transformatsii. [European Union Defense and Security Policy: The Contradictions of Transformation] *Hrani. Politolohiia*. 2023 Tom 26. № 5. S. 19-25 DOI: <https://doi.org/10.15421/172396> [in Ukrainian].

14. A new internal security strategy for the European Union URL; https://institutdelors.eu/content/uploads/2025/06/PB_250408_Politique_europeenne_securite_interieur_Mafart_EN.pdf [in English]

15. Casolari F. (2023) Supranational Security and National Security in Light of the EU Strategic Autonomy Doctrine: The EU-Member States Security Nexus Revisited *European Foreign Affairs Review*. 2023. Volume 28. Issue 4. pp. 323 – 340 <https://doi.org/10.54648/eerr2023025> [in English]

